

PROCESI RAZLOČEVANJA MED KITAJSKIMI MIGRANTI V EVROPI: SKUPINA IZ QINGTIANA

Za migracijo iz Kitajske v Evropo je značilno, da je potekala v različnih zgodovinskih obdobjih in znotraj različnih okvirov imigracijskih politik držav naselitve. Tako so se v nekaterih evropskih državah oblikovale večje kitajske skupnosti že na začetku 19. stoletja; ekonomske in politične reforme v Ljudski republiki Kitajski po letu 1978 pa so spodbudile nove tokove mednarodnih migracij tako v države zahodne in južne Evrope z dolgo zgodovino priseljevanja kitajskih migrantov, kot tudi v države srednje in vzhodne Evrope, kjer kitajski migranti do takrat praviloma niso bili prisotni. Posledica tourstnih migracijskih tokov je oblikovanje različnih kitajskih migrantskih skupnosti. V prispevku sem poskušala osvetliti nekatere mehanizme takšnih razlikovalnih procesov, in sicer na primeru skupine migrantov iz okraja Qingtian na jugovzhodu province Zhejiang. Ti mehanizmi temeljijo na samozaznavah o posebnem dialektu in lokalni identiteti. V skupini, ki je v Evropi prisotna sicer že več kot sto let, je mogoče opaziti konstruiranje razločene lokalne identitete šele v zadnjih dvajsetih letih, pomembno mesto v tej družbeni konstrukciji pa ima ustanovitev lastnih izseljenskih organizacij.

Ključne besede: kitajski migranti, Qingtian, Slovenija, lokalne identitete

THE PROCESSES OF DISTINCTION AMONG CHINESE MIGRANTS IN EUROPE: THE QINGTIAN GROUP
Migrations from China to Europe have characteristically been taking place over different historic periods and within different frameworks of immigration policy of states of settlement. Thus, in some European states larger Chinese communities were formed as early as the beginning of the 19th century, while economic and political reforms in the People's Republic of China after 1978 have triggered new currents of international migration, so to the states of West and South Europe with the long tradition of Chinese immigration, as to the states of Central and East Europe, where Chinese migrants have until then never been present. These migrant currents have resulted in the forming of different Chinese migrant communities. The article highlights some mechanisms of these diversifying processes on the case of the migrant group from Qingtian from the southeast of the Zhejiang province. These mechanisms are based upon self-perceptions of special dialect and local identity. In the group which has been settled in Europe for over 100 years, arising of a distinct local identity can only be perceived in the last twenty years. Important role in this social construction is held by their own emigration organizations.

Keywords: Chinese migrants, Europe, Qingtian, Slovenia, local identities

UVOD

Začetki kitajskih mednarodnih migracijskih gibanj segajo daleč v zgodovino, v Evropo pa so se kitajski migranti pričeli priseljevati šele v osemnajstem stoletju. Kljub relativno dolgemu obdobju prisotnosti v Evropi je bila do leta 1980 objavljena le peščica znanstvenih prispevkov na to temo. V zadnjih dvajsetih letih je bilo opravljenih več pomembnih raziskav, najprej na nacionalnih ravneh (torej o skupinah kitajskih migrantov v posameznih državah naselitve, npr. Live 1994; Parker 1998; de Tinguay 1998; Li 2002; Nyiri 2002), pozneje pa tudi na ravni Evropske unije (npr. Nyiri 2003b, Pieke *et al.* 2004). Predvsem zadnje so poudarjale heterogenost znotraj kitajskih migrantov, ki temelji na različnih geografskih, stanovskih, dialektalnih, političnih in drugih pripadnostih, ki so fluidne in prepletajoče se.

Flemming Christiansen (2003) je v svojem delu *Chinatown, Europe: An exploration of overseas Chinese identity in the 1990s* raziskoval izrekanje »pankitajske identitete« kitajskih migrantov v različnih državah naselitve. Ugotavlja, da tako izrekanje obstaja ob množici drugih identitetnih izrekanih. Ugotovitev nikakor ni nova, zanimivo pa je avtorjevo zapažanje na temelju intervjujev z mnogimi kitajskimi migranti, živečimi v Evropi, da se je v zadnjih dvajsetih letih pričela oblikovati nekakšna podskupina kitajskih migrantov iz majhnega mesta Qingtian¹ v jugovzhodni Kitajski. O migrantih iz Qingtiana je bilo še donedavnega znanega le malo, pionirsko delo na področju zgodovinskega poteka migracij od tam v Evropo pa je napisala Mette Thunø (1999), ki je na temelju primarnih virov ter (predvsem neobjavljenih) študij kitajskih raziskovalcev opisala značilnosti omenjenega migracijskega procesa in njegovih nosilcev.

V tem prispevku želim osvetliti nekatere značilnosti procesa družbenega konstruiranja razločene podskupine migrantov iz Qingtiana, ki temelji na (samo)zaznavah o njihovi lokalni identiteti doma, in ga umestiti v širši kontekst preučevanja migracijskih tokov iz Kitajske v Evropo.

KRATEK PREGLED MIGRACIJSKIH TOKOV IZ KITAJSKE V EVROPO

PRED LETOM 1978

Zgodnji viri o imigraciji Kitajcev v Evropo segajo v 18. stoletje. O posameznikih, ki so obiskali (raje kot se naselili) različne evropske države, pričajo nekatere

1 Pri zapisovanju kitajskih imen uporabljam uradni latinični prepis, imenovan *pinyin*, razen v primerih, ko je poslovenjena različica imena bolj uveljavljena.

anekdote in občasni zapisi v lokalnih časopisih.² Christiansen (2003: 37) omenja zgodbo o prvih imigrantih in jo imenuje »najstarejši mit«. Ta govori o Kitajcih, ki naj bi nekoč, v časovno nedefinirani preteklosti, prišli v Evropo tako, da so prepešali Svilen pot. Ta mit naj bi bil še vedno živ v predstavah mnogih Kitajcev v Evropi, nekateri starejši pa naj bi celo poznali ali slišali za koga, ki je prišel po tej poti.

Prvi najemniški delavci so v Evropo pripotovali na ladjah vzhodnoindijske družbe, ki jih je najela za opravljanje nižjih del na krovih svojih ladij (Pan 1994, 84).³ Kljub temu je število Kitajcev v Evropi vse do uvedbe plovbe parnikov med Evropo in Daljnim Vzhodom ostalo nizko. Evropske parne linije so takrat pospešeno pričele najemati poceni delovno silo iz Kitajske, ki je polnila parne kotle in slabila moč lokalnih mornariških sindikalnih organizacij (Pieke in Benton 1998, 127; Parker 1998, 68). Leta 1911 so na primer na Nizozemsko iz Velike Britanije pripeljali večje število guangdonških mornarjev, ki so zlomili stavko lokalnih mornarjev ter na parnikih postopoma zamenjali nizozemske mornarje. V večjih evropskih pristaniščih (London, Liverpool, Rotterdam, Amsterdam, Hamburg, Antwerpen in Barcelona), kjer so mornarji čakali na nove zaposlitve, so se počasi pričele oblikovati manjše priseljenke skupnosti. V Angliji so se že ob koncu devetnajstega stoletja začele formirati kitajske četrti,⁴ predvsem v vzhodnem Londonu (območje Limehouse), Liverpoolu in Cardiffu. Jedro prvih kitajskih četrti so tvorila kitajska prenočišča in penziona, kjer so mornarji prebivali med plovbami. Mnogi med penziona so ponujali usluge ročnih pralnic, dejavnosti, ki se je v naslednjih letih bliskovito razširila. Leta 1931 se je število kitajskih pralnic v Veliki Britaniji povzpelo na okoli 800. Nekateri izmed nekdanjih mornarjev so odprli manjše gostinske obrate, kjer so kuhali za povečini moško skupnost, kmalu pa so te gostilnice pričeli obiskovati tudi lokalni domačini (Benton in Gomez 2001: 9).

Prehod ladijskega pogona s premoga na olje je povzročil odpuščanje najemniških mornarjev v vseh velikih pristaniščih. Brezposelni kitajski mornarji na Nizozemskem so kmalu odkrili nov vir preživetja – kikirikijeve kolačke. Pieke in Benton (1998, 129) navajata, da je peka majhnih kolačkov iz kikirikija in karameliziranega sladkorja postala prodajna uspešnica, predstava o »Kitajcu s kikiriki kolački« (*Pindachinees*) pa je prerasla v vseprisotni stereotip o Kitajcih na

2 Eno izmed prvih poročil tako omenja Shen Fuzonga, ki naj bi ga v Anglijo pripeljal angleški misijonar Philip Couplet že davnega leta 1685 z namenom, da katalogizira kitajsko zbirko v knjižnici Bodleian v Oxfordu (Sims in Chin 1982).

3 O tem priča zapis v londonskem *Morning Chronicle* z dne 27. 7. 1782, ki opisuje, kako je lokalni prebivalec v *pubu* nadlegoval Kitajca, ki je »sedel na klopi in se briga zase« (Pan 1994, 84).

4 Prva relativno strnjena območja poselitve so v Angliji najprej poimenovali *chinaport*. Kitajska četrt, bolj znana kot *chinatown*, je bila v angleškem okolju prvič omenjena leta 1902, in sicer v članku raziskovalnega novinarja Georga Simsa; članek se je nanašal na območje Limehousa (Waller 1985).

Nizozemskem. Kljub temu je zanimanje za kolačke med Nizozemci z leti upadlo, prodajalci pa so se soočali s povečano notranjo konkurenco. Nizozemske oblasti so poostrele nadzor nad »ekonomsko nekoristnimi« Kitajci in prodajo kikirikijevih kolačkov, ki naj bi privabljala Kitajce iz vse Evrope, kar je po letu 1930 pripeljalo do deportacije več sto migrantov.

Zavezniške sile so med prvo svetovno vojno rekrutirale več kot sto tisoč najemniških delavcev iz Šanghaja in provinc Shandong ter Zhejiang (Pan 1994, 78–83; Thunø 1999: 164; Summerskill 1982, 225). Britanci so leta 1916 ustanovili kitajske delovne oddelke, ki so jih poslali v Francijo. Angležem so sledili Francozi, ki so običajno ponujali boljše plačilo in večje nadomestilo za družino najemnega delavca, ki je ostala na Kitajskem, boljše so bile tudi razmere v delovnih taborih, hkrati pa je bilo kitajskim najemniškim delavcem dovoljeno svobodnejše gibanje. Summerskill (1982: 158) omenja, da so »Angleži razporedili kitajske oddelke v pristanišča med Le Havrom in Dunkerquejem ter na bojišča med Cambraiom in Ypresom. Francozi so jih razkropili po celotni Franciji, dovolili pa so tudi zaposlovanje v tovarnah in zasebnih podjetjih«. Mnogi so v vojni padli in so pokopani tako v Franciji kot Veliki Britaniji.⁵ Večina preživelih se je po letu 1919 in preteklih pogodbah vrnila domov na Kitajsko, nekaj pa jih je ostalo v Evropi. Med 1.850 in 3.000 pripadnikov kitajskih delavskih brigad je podpisalo nove pogodbe in se zaposlilo v metalurški industriji ali v mehaničnih delavnicah pariških predmestij Colombes, Issy-les-Moulineaux in Billancourt (Live 1998, 98).⁶

V dvajsetih in tridesetih letih 20. stoletja je prišlo v Evropo več tisoč malih trgovcev in krošnjarjev iz južnega dela province Zhejiang; nekateri s transsibirsko železnico (končna postaja Pariz), spet drugi z ladijskim transportom do Marseillesa. Iz Pariza so se najprej razselili v Italijo, Nemčijo, Belgijo, Dansko, Nizozemsko in pozneje v Španijo in na Portugalsko (Live 1998, 99; Thunø 2003, 102).

Kitajski najemniški delavci so imeli pred revolucijo leta 1917 pomembno vlogo tudi pri gospodarskem razvoju ruskega Daljnega Vzhoda (Larin 1998, 281–298). Zaposleni v rudnikih, pri gradnji železnic in sečnji dreves so bili izpostavljeni slabim delovnim pogojem, pomanjkanju hrane in diskriminaciji ruskih delodajalcev. Mnogi so zapustili delovna mesta in v skupinah potovali od kraja do kraja in krošnjarili ali pa opravljali priložnostna dela. S propadom monarhije leta 1917 je nova oblast zaustavila pritok delovne sile iz Kitajske. Zaradi družbenih in

5 Naloge pomožnih kitajskih enot so bile kopanje jarkov, različna popravila in priprava hrane. Kljub temu, da se niso direktno udeleževali bojev, jih je 2.000 izgubilo življenje na bojiščih ali v njihovi neposredni bližini. Pokopani so na pokopališčih okoli Folkstona, Plymoutha in na francoski ter belgijski obali (Pan 1994, 82; Parker 1998, 71).

6 Live (1998: 98) navaja, da so najemniški delavci, ki so ostali v Franciji, povečini prihajali iz provinc Shandong, Hebei, Anhui in Hubei. Archaimbault (1952, 275–94) po drugi strani meni, da gre za migrante iz province Zhejiang.

političnih sprememb v državi je več deset tisoč Kitajcev ostalo brez dela. Vrnitev domov ni bila mogoča, saj je transportni sistem razpadal ali pa bil preobremenjen. Prve repatriacije so se pričele šele leta 1918. Kljub temu je bilo na začetku leta 1920 še vedno 90.000 brezposelnih Kitajcev brez prebivališč v evropskem delu Rusije in 30.000 v Sibiriji. Nekateri so v državljanski vojni prišli za orožje in se bojevali na strani komunistov (Larin 1998, 284).⁷

Po drugi svetovni vojni je uradna politika LR Kitajske močno otežila izseljevanje.⁸ Kolonialni status Hongkonga in Singapurja ter liberalni britanski imigracijski zakon⁹ sta močno pripomogla k povečani emigraciji iz teh območij v Veliko Britanijo. Pozneje so mnogi imigranti nadaljevali pot v druge zahodnoevropske države, predvsem na Nizozemsko, v Belgijo in v manjši meri Nemčijo (Parker 1998, 75). Dekolonizacija, nastanek novih držav ter utrditev vladajočih elit v jugovzhodni Aziji ni minila brez pretresov, sploh kar se tiče tamkajšnjih številčnih in premožnih kitajskih skupnosti. Politična in ekonomska nestabilnost sta povzročili, da se je več sto tisoč potomcev Kitajcev iz novonastalih držav izselilo ter sledilo nekdanjim kolonialnim gospodarjem v Francijo,¹⁰ na Nizozemsko¹¹ ali Portugalsko.¹² Tako so še danes v teh državah prisotne večje skupine Kitajcev,

7 Na strani komunistov naj bi se borilo med 30.000 in 40.000 Kitajcev. Kitajski diplomati so omenjali celo višjo številko, med 60.000 in 70.000 (de Tingu 1998, 302).

8 Podobno kot v drugih socialističnih režimih je bilo potovanje na tuje močno omejeno. Čeprav migracijski tokovi nikoli niso povsem zamrli, pa so v tem času močno upadli. Xiang (2003: 21) poroča, da je bila spontana migracija obravnavana enako kot v časih cesarske Kitajske. Emigrirati je pomenilo izneveriti se socialistični ideologiji. Takšen način izselitve so poimenovali kar *pantao* (»izdati in bežati«) (Xiang 2003, 21). Skeldon (1996, 448) omenja izjemne primere, ko migracije niso bile sinonim za izdajstvo. Izjemoma so bile dovoljene določenim študentom in strokovnjakom, ki so odšli na šolanje ali na delo v države socialističnega bloka. Celoten proces je potekal pod budnim očesom države. Tako je na primer v Sovjetsko zvezo (v 50. letih prejšnjega stoletja) odšlo na izobraževanje 11.000 študentov in raziskovalcev, v Tanzanijo pa kar 13.000 inženirjev, tehnikov in drugih, ki so tam pomagali graditi železnico (v 70. letih prejšnjega stoletja; Skeldon 1996, 448).

9 Glede na *British Nationality Act* iz leta 1948 so imeli vsi državljani *Commonwealtha* pravico naseliti se v Veliki Britaniji. Temu zakonu je leta 1962 sledil *Commonwealth Immigrants Act*. Zakonodaja je državljanom *Commonwealtha* odvzela avtomatično pravico do britanskega državljanstva. Od takrat je migrant lahko vstopil v Veliko Britanijo le s potrdilom o bodočem delovnem mestu, ki ga je zanj pridobil bodoči delodajalec. Novi migranti so bili odslej odvisni od svojih delodajalcev, vsaj kar se tiče legalnega statusa in naselitve (Parker 1998: 76).

10 V Francijo so se zatekli pripadniki kitajske skupnosti iz Vietnama, Laosa in Kambodže, kar je bila posledica nastanka republike Južni Vietnam leta 1955, vietnamske vojne in poraza Američanov leta 1975 (Live 1998, 100).

11 V letih po osamosvojitvi Indonezije (leta 1949) se je večje število Kitajcev z območja Indonezije skupaj s prejšnjimi kolonialnimi gospodarji Nizozemci vrnilo v Evropo. Večina teh Kitajcev je v Indoneziji delalo za nizozemska podjetja. Še večje število priseljencev je sledilo po letu 1958, ko je v Indoneziji začelo naraščati protikitajsko vzdušje, ki je doseglo višek s komunističnim prevratom oblasti leta 1965 (Benton in Pieke 1998, 126–130). Potomci Kitajcev v Indoneziji se imenujejo *peranakan* in so potomci zgodnjih emigrantov iz Fujiana (Hokkienci; Pan 1994, 168).

12 Po dekolonizaciji portugalskih ozemelj v Afriki in indonezijski zasedbi Vzhodnega Timorja se je na

ki niso emigrirali z območja Kitajske, temveč z območja predhodne naselitve v državah jugovzhodne Azije.

Že od dvajsetih let 20. stoletja so v Evropo prihajali kitajski študenti, ki so želeli pridobiti visoko izobrazbo na kateri od evropskih visokošolskih ustanov. V Franciji je kitajski anarhist Li Zhizeng ustanovil študijsko-delovni program, v okviru katerega so se kitajski študenti med študijem izpopolnjevali v francoskih tovarnah (Live 1998: 98; Christiansen 2003, 45).¹³ Do druge svetovne vojne so kitajski študenti študirali na univerzah v vseh večjih evropskih mestih, največ pa v Nemčiji, Franciji, na Nizozemskem in v Veliki Britaniji.¹⁴ Po ustanovitvi Ljudske republike Kitajske je število študentov s celinske Kitajske močno upadlo, povečalo pa se je število študentov iz Hongkonga, ki so želeli študirati v Veliki Britaniji.

»EMIGRACIJSKA MRZLICA«¹⁵ – TRENDI OB KONCU DVAJSETEGA STOLETJA

V drugi polovici 80. let prejšnjega stoletja je LR Kitajska pričela uvajati politične in ekonomske reforme,¹⁶ ki so spodbudile nove tokove tako notranjih kot tudi mednarodnih migracij (Chan 1999, 49; Skeldon 1996, 434). Septembra leta 1985 je kitajski Ljudski kongres odredil izdajanje osebnih izkaznic vsem državljanom LR Kitajske, kar je močno olajšalo gibanje prebivalcev, saj jim poslej, če so želeli potovati, ni bilo več treba zaprositi za dovoljenje lokalne oblasti ali delovne enote. Drug pomemben dogodek je bilo sprejetje Emigracijskega in imigracijskega zakona¹⁷ novembra 1985. Ta zakon dovoljuje potovanja v tujino tudi navadnim

Portugalsko priselilo manjše število pripadnikov kitajske skupnosti v Angoli, Mozambiku in Vzhodnem Timorju. Vrnitev Macaa LR Kitajski leta 1999 je imela prav tako za posledico naselitev oseb kitajskega izvora na Portugalskem, vendar število imigrantov ni znano (Teixeira 1998, 238–240).

13 V programu je sodelovalo več kot 2.000 študentov in nekateri med njimi so med študijem postali aktivni člani komunističnih organizacij. Med vidnejšimi predstavniki sta zagotovo Zhou Enlai in Deng Xiaoping (Live 1994).

14 Leta 1901 je bilo na Friedrich-Wilhelm-Universität v Berlinu vpisanih 120 kitajskih študentov, leta 1923 pa je bilo na berlinskih visokošolskih ustanovah že 1.000 kitajskih študentov (Meng, v: Christiansen 2003, 183). Leta 1911 je na Nizozemskem študiralo 20 *Peranakan* Kitajcev (indonezijskih Kitajcev), leta 1930 pa 150. Pred in med drugo svetovno vojno je število upadlo, po vojni pa je ponovno zrastle, in sicer na 500 študentov leta 1948 in 1.000 študentov leta 1957 (Tan, v: Li 2002, 174).

15 V kitajščini *chuguo re* – fenomen, ki je zajel Kitajsko v drugi polovici osemdesetih, in je povezan s prestrukturiranjem velikih državnih podjetij in naraščajočo nezaposlenostjo (Pieke 1998, 2).

16 Po 3. plenumu XI. Centralnega komiteja Komunistične partije Kitajske decembra 1978 je kitajski politični vrh na čelu z Deng Xiaopingom pričel izvajati gospodarske reforme, ki so temeljile na pogodbenem zakupu zemljišč z družino kot temeljno enoto, in na odpiranju posebnih gospodarskih con, kamor bi se stekal tuj kapital in bi bile »laboratorij za preizkus delovanja sodobnega tržnega gospodarstva« (Saje 1999, 68).

17 *Zhonghua renmin gonghe guo gongmin chujing rujing guanli fa* [Emigracijski in imigracijski zakon LR Kitajske], 1985. Dostopno na <http://www.qis.net/chinalaw/lawchin1.htm>, Pristop: 30. 4. 2004.

državljanom, če imajo vabilo tuje ustanove ali delodajalca in zagotovilo o njegovi podpori. (Laczko 2003a; Pieke 2002: 7).

Uradna kitajska politika vse izseljence, ki so zapustili Kitajsko po letu 1978, imenuje »novi migranti« oziroma *xin yimin*. Emigracijo je še dodatno vzpodbudil nov pristop vlade do »novih migrantov«. V zadnjih dveh desetletjih so izseljenci napredovali »od razrednih sovražnikov do domoljubov« (Nyiri 2002a: 221). Xiang (2003: 30) meni, da ne gre samo za spremembo v uradnem naslavljanju, temveč predvsem za konkretne ugodnosti, namenjene izključno izseljencem. To so različne olajšave pri vlaganju in sodelovanju pri gospodarskih projektih ter kvote, ki omogočajo otrokom izseljencev vpis na elitne univerze. Zakon iz leta 1990¹⁸ štiti investicije in pravice izseljencev, ki so se vrnili v domovino, kakor tudi investicije njihovih družinskih članov.

Po reformah se je ponovno vzpostavil migracijski tok iz »tradicionalnih« območij emigracije – Zhejianga in Fujiana, ki je bil med kulturno revolucijo (1966–1976) popolnoma ustavljen (Pieke 2002: 10; Laczko 2003a). Hkrati se je razširilo tudi območje imigracije. Migranti so v iskanju novih poslovnih priložnosti prišli tudi do držav južne, srednje in vzhodne Evrope. Med državami južne Evrope izstopata Italija in Španija; v Italiji je v zadnjih desetih letih število kitajskih migrantov doseglo številko 48.650 oseb v letu 2000; v Španiji pa 36.000 (leto 2001).¹⁹ Poenostavljeni postopki pridobitve potnega lista so mnoge iz severne Kitajske vzpodbudili, da so nakupili robo (predvsem poceni oblačila in obutev), se vkrcali na vlak in jo prodajali na poti proti evropskemu delu Rusije.²⁰ Ti trgovci so zahajali vse dlje in dlje na zahod, dokler niso prišli do Madžarske, ki med letoma 1988 in 1992 za državljane Kitajske ni zahtevala viz (Nyiri 2003, 242).²¹ Iz Madžarske so mnogi nadaljevali pot v druge države srednje Evrope, predvsem v Romunijo in Češko, pa tudi Slovenijo, na Poljsko, v Bolgarijo, Bosno in Srbijo, v zahodno Evropo (Nemčijo in Francijo), Italijo in celo v ZDA (IOM 1998, 337; Nyiri 2003, 243–244). Po letu 1992 se je priseljevanje na Madžarsko, imenovano tudi »madžarska mrzlica« (*Xiongyali re*), zmanjšalo, Madžarska je iz tranzitne država postala država naselitve, njeno vlogo pa je v veliki meri prevzela Češka republika (Pieke 2002, 17).

18 *Zhonghua renmin gongheguo guiqiao qiaozhe quanyi baohu fa* [Zakon LR Kitajske o zaščiti pravic in interesov prekomorskih Kitajcev, ki so se vrnili v domovino, in sorodnikov prekomorskih Kitajcev], 1990. Dostopno na <http://www.lawinfochina.com/list.asp?page=2&ldb=1&kt=1&kf=0&keyword=overseas%20chine> se Pristop: 1. 5. 2004.

19 *Council of Europe* 2001, v: Laczko 2003a.

20 Gre za t. i. *shuttle trade*.

21 Število prehodov kitajskih državljanov čez madžarsko mejo se je iz skoraj nič sredi 80. let prejšnjega stoletja zvišalo na 11.621 leta 1990 in 27.330 leta 1991 (Nyiri 2003, 242).

Migranti v zadnjih desetletjih ne prihajajo več zgolj iz »tradicionalnih« izseljen-skih provinc Guangdonga, Fujiana in Zhejianga, temveč vse več tudi iz severovzhod-ne Kitajske²² (provincie Liaoning, Jilin, Heilongjiang; glej Ceccagno 2003: 198). V zadnjem desetletju so območje prizadela številna zaprtja rudnikov in tovarn in posledično visoka stopnja nezaposlenosti. Ti, tako imenovani *Dongbei* migranti, so običajno bolje izobraženi in so bili predhodno zaposleni v državnih podjetjih. Ker v državah naselitve nimajo vzpostavljenih socialnih mrež, ki bi jim pomagala pri iskanju službe in strehe nad glavo, se pogosto znajdejo v nezavidljivem polo-žaju. Ker so si denar za prihod v Evropo povečini izposodili, se na Kitajsko do poplačila dolga ne morejo vrniti (Ceccagno 2003, 198; Paul 2002, 120–125).

Študij v tujini je bil med kulturno revolucijo nekaj povsem nepredstavljivega, in to navkljub dejstvu, da se je v tujini izobraževalo nekaj najpomembnejših pred-stavnikov revolucionarne oblasti (Xiang 2003, 29).²³ Skeldon (1996, 445) navaja, da je že leta 1979, torej samo eno leto po začetku izvajanja reform, Ministrstvo za šolstvo LR Kitajske poslalo na študij v tujino več kot 3.000 študentov. V zadnjih letih je opaziti hitro naraščanje števila študentov in visoko izobraženih migrantov, ki migrirajo predvsem v zahodno in severno Evropo. Med najbolj priljubljenimi je Velika Britanija, kjer so kitajski študenti že najbolj številčna skupina med tujimi študenti.²⁴ V ospredju je študij naravoslovnih in tehničnih znanosti ter ekonomije. Po končanem študiju se nekateri kitajski študenti ne vrnejo domov, temveč si poi-ščejo službo v državi naselitve, nadaljujejo študij ali pa se preselijo v drugo državo. Delež tistih študentov, ki se vrnejo domov, je v Evropi precej višji kot v ZDA, saj se iz Evrope vrne skoraj polovica študentov, iz ZDA pa le 14 odstotkov (obdobje 1978–1999; Laczko 2003b, 9).²⁵ Pieke (2002, 13) opozarja, da je priseljevanje kitaj-skih študentov v Evropo v povezavi z drugimi tokovi »novih migrantov« v Evropo. Nova podjetniška elita v LR Kitajski lahko svojim otrokom financira študij v Evropi, če se niso dobro odrezali na sprejemnih izpitih kitajskih univerz. Med temi stu-denti naj bi bilo tudi večje število otrok iz južnega Zhejianga, ki so med študijem nastanjeni pri tam živčih sorodnikih. Študentska viza je lahko tudi alternativen način vstopa v državo vsaj za tiste migrante, ki izpolnjujejo pogoje (*ibid.*).

Države Evropske unije dopuščajo le zelo omejeno ekonomsko imigracijo kitajskih državljanov. Povečini gre za kitajske kuharje, ki pridobijo dovoljenja za

22 V kitajščini *Dongbei*.

23 Poleg že omenjenega Zhou Enlaja in Deng Xiaopinga je v tujini študiral tudi »oče naroda« dr. Sun Yatsen, in sicer na Havajih.

24 V Veliki Britaniji naj bi bilo v letu 2001 na tamkajšnje visokošolske institucije vpisanih 18.000 kitajskih stu-dentov, kar je 71-odstotno povešanje glede na leto 2000. Število kitajskih študentov raste tudi na Nizozemskem, v Nemčiji in Franciji (Laczko 2003b, 9).

25 Delež kitajskih študentov, ki se po končanem študiju vrnejo na Kitajsko, je v Franciji 47,6-odstoten, v Veliki Britaniji 46,8-odstoten, v Nemčiji pa 37,4-odstoten (Laczko 2003b, 9).

bivanje na temelju svojih posebnih veščin. Drugi, ki želijo priti v Evropo, pa so prisiljeni najti kakšen drugačen način. Združitev družin, posvojitve in politični azil so glavni instrumenti legalne začasne ali stalne priselitve. V zadnjih desetletjih je opazna profesionalizacija migracijskih gibanj, kjer igrajo pomembno vlogo specializirani tihotapci ljudi, imenovani tudi »kačje glave« (*shetou*). Kot sta pokazala Zhang in Chin (2002, 737–768), »kačje glave« niso kriminalne organizacije, temveč ohlapna zveza samostojnih podjetnikov. Gre za vladne uslužbence, policiste, gospodinje, mojstre, voznike taksijev, lastnike lokalov s hitro prehrano itd., s tesnimi družinskimi vezmi in z mnogimi koristnimi poznanstvi. Migranti, ki pridejo v Evropo s pomočjo »kačjih glav«, so običajno mladi moški, čeprav so med njimi tudi ženske. Večina prihaja iz province Fujian, ki je, paradoksalno, med ekonomsko najbolj uspešnimi provincami LR Kitajske (območja Changle, Fuqing, Lianjiang). Tihotapskih poti do Evrope je več in se neprestano spreminjajo. Med bolj običajnimi je skozi jugovzhodno Azijo v Rusijo ali z letalom v vzhodno Evropo in nato v zahodno ali južno Evropo.²⁶ Chin (2003, 53–56) omenja tri tipe migrantov: za prvi tip je značilno, da zapustijo Kitajsko brez ustreznih dovoljenj in se pretihotapijo v evropsko državo na krovu kake ladje. Drugi tip migranta je tisti, ki Kitajsko zapusti legalno (kot najemniški delavec, turist ali trgovski delegat), in v tranzicijskih državah postane ilegalni migrant. Tretji tip je tisti, ki potuje v tujino pod pretvezo poroke s tujcem. Pri oceni števila neregistriranih migrantov si lahko pomagamo s podatki o nelegalnih prehodih meja, številu regulariziranih migrantov v programih amnestij ter s podatki o prošnjah za azil. V državah južne Evrope je bilo v zadnjem desetletju več amnestij za neregistrirane migrante; Kitajci so bili povečini med prvimi petimi skupinami tujih državljanov, vključenih v programe regularizacije.²⁷ Francija, Italija in Španija so od leta 1990 skupno regularizirale 60.000 neregistriranih kitajskih migrantov (Laczko 2003a). V državah južne Evrope je zaradi pogostih amnestij in večjih možnosti zaposlitve v neformalni ekonomiji le malo prošenj za azil. V vseh državah EU je bilo leta 2002 le 10.026 prosilcev za azil, ki so prišli iz LR Kitajske, kar je le slabe tri odstotke vseh prošenj za azil. Daleč največ prosilcev za azil je v Franciji in Veliki Britaniji. Le neznaten delež prošenj je ugodno rešenih, hkrati pa se le majhen delež prosilcev vrne v državo izvora (*ibid.*). Neregistrirani migranti so v ospredju medijske in javne pozornosti,

26 Chin (2003: 52) opisuje eno med potmi do Evrope: »Kitajci, ki želijo na Nizozemsko, običajno pripotujejo s transsibirsko železnico do Moskve, kjer jih pričaka 'kačja glava', jih odpelje do hotela, kjer jih naslednja 'kačja glava' pospremi na vlak do Prage. Tiste, namenjene na Nizozemsko, z avtom odpeljejo do nemške meje, kjer jih zopet druga 'kačja glava' pretihotapi čez mejo. Od tam nadaljujejo pot z vlakom ali s taksijem do Nizozemske.«

27 V Italiji so bili Kitajci v amnestiji leta 1990 na šestem mestu glede na delež po državah izvora, leta 1996 in 1998 pa na četrtem (7,7 odstotka). V Španiji so bili leta 1991 na petem mestu, leta 1996 na tretjem in leta 2000 na četrtem. V Franciji pa so bili v amnestiji leta 1997 na tretjem mestu, takoj za Alžirci in Maročani (OECD, v: Laczko 2003a).

še posebej po medijsko odmevnih tragedijah v Dovru in zalivu Morecombe,²⁸ zato pogosto dobimo vtis, da gre za prevladujočo, če ne že edino obliko kitajske emigracije. Pieke (2004, 4) opozarja, da je (ne)legalnost v veliki meri odvisna od okolja, od koder migrant emigrira, in od imigracijskih režimov ciljnih držav, ki pa se spreminjajo. »Pogosto so različne forme 'nelegalnih' in 'legalnih' načinov migracije (v tem primeru migrantov iz Fujiana) le kontinuum alternativnih rešitev, in ne zgolj aktivnosti, ki so vsaka na svoji strani zakonske meje (*ibid.*).«

PRENOS LOKALNIH IDENTITET V EVROPSKO OKOLJE: SKUPINA IZ QINGTIANA

Zaradi izseljevanja v različnih zgodovinskih obdobjih, iz različnih geografskih območij izvora in iz različnih nagibov (najemniško delo, trgovina, študij) lahko danes govorimo o veliki heterogenosti kitajskih skupnosti v Evropi. Študije o migrantskih skupnostih Kitajcev po svetu pogosto prikazujejo obstoj različnih podskupin kot neko inertno značilnost kitajske kulture. Primer takšnega pristopa je Crismannova (1967: 190) izjava, da so »razločevanja na temelju govora ali izvora univerzalna značilnost kitajskih migrantskih skupnosti«. Christiansen (2003: 13) opozarja, da o močnih lokalnih identitetah na Kitajskem ali med kitajskimi migranti ne moremo govoriti kot o arhetipskem izrazu kitajske kulture, temveč jih lahko razumemo kot zgodovinski proces interakcije med tako razločujočimi se skupinami.

Primer takšnega procesa je oblikovanje lokalne identitete migrantov iz Qingtiana. Kot smo pokazali zgoraj, so bili med prvimi kitajskimi migranti v Evropi, njihovo priseljevanje pa je bilo vedno tesno povezano s priseljevanjem iz bližnjega območja Wenzhou. Raziskovalci, ki preučujejo kitajske migrantske skupnosti, so skupino poimenovali »zhejiangško« ali »zhejiangška diaspora«,²⁹ saj sta Qingtian in Wenzhou upravno del province Zhejiang na jugovzhodu Kitajske. Flemming Christiansen (2003, 13) pa je na temelju številnih intervjujev tako z migranti iz Qingtiana kot tudi iz Wenzhova prišel do zaključka, da so migranti iz Qingtiana skupina z lastno »sub-etnično identiteto«. »Sub-etnično identiteto« definira kot »identiteto, ki je za nivo nižja od [identitete] splošne kitajske skupnosti«.

28 Junija 2000 so v pristanišču Dover razkrili tihotapsko mrežo, ki je poskušala šestdeset Kitajcev prethotapiti iz Rotterdama v Dover. Osemindvajset Kitajcev se je v tovornjaku za prevažanje paradižnikov zadušilo, dva sta preživel. V tihotapsko operacijo so bile vključene »kačje glave« ter nizozemske in turške kriminalne združbe, prethotapljeni migranti pa so izvirali iz province Fujian (*BBC News*, 19. 6. 2001). Februarja 2004 je enaindvajset Kitajcev tragično utonilo med nabiranjem školjk v zalivu Morecombe. Za dejanje so bili obtoženi trije kitajski državljani, dva angleška državljana sta bila oproščena. To je sprožilo debate o nezmožnosti britanske vlade, da bi zajela ilegalno imigracijo na eni strani, in o nehumanih imigracijskih predpisih, ki silijo neregistrirane migrante v zavetje kriminalnih združb, na drugi (*BBC News*, 6. 2. 2004).

29 Npr. Veronique Poisson, v: Li 2004, 4.

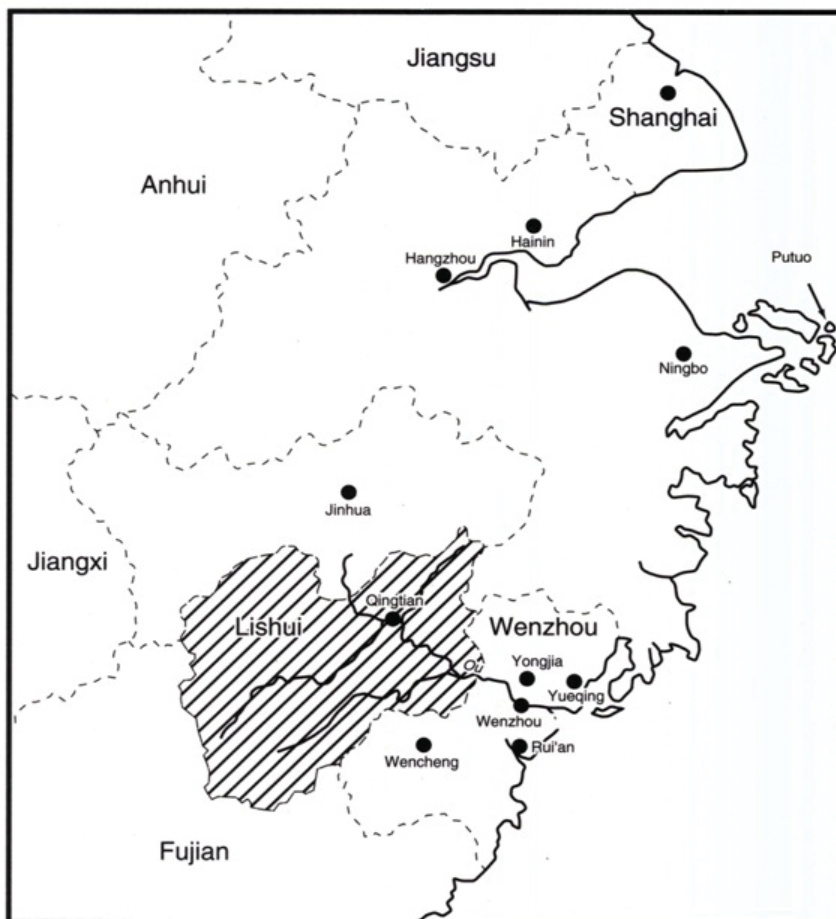
V nadaljevanju pojasni, da so različni migracijski tokovi iz Kitajske v Evropo utrdili te »sub-etnične identitete«, saj do neke mere sovpadajo s časom in z načinom imigracije ter s slojnimi razlikami med migranti (npr. razlike med kmeti iz Zhejianga ali Novih teritorijev in bogatimi trgovci iz Guangzhouja). Provinca Zhejiang pa ni le pomembno prispevno območje za kitajske migrante v Evropi, temveč tudi za kitajske migrante v ZDA in jugovzhodni Aziji. Manjše ali večje skupine migrantov iz Zhejianga lahko najdemo tudi v vseh večjih mestih Kitajske (npr. v Pekingu; tam je znana kot »Zhejiangška vas«). Frank N. Pieke (1999, 15) zato predlaga, da migracije iz Zhejianga v Evropo ali ZDA ter migracije znotraj Kitajske obravnavamo kot »elemente globalnega zhejiangškega migracijskega sistema«.

Provinco Zhejiang³⁰ sestavljata dva zelo različna dela: severni del province je rodovitna ravnina, gosto preprejena z vodnimi potmi in s kanali. Visoko razvito kmetijstvo je omogočilo gosto naseljenost območja. Južni del province pa je pretežno hribovit in gorat in kot tak neprimeren za intenzivno obdelovanje. Tukaj se je razvila in uspeva domača obrt. Trgovci iz Ningboja so bili že v 19. stoletju prisotni na Sumatri, Šri Lanki in v Singapurju. Kot gospodarsko zelo uspešna provinca je bila vedno ključna za centralno oblast. Pritegnila pa je tudi tuje kolonialiste, ki so v 19. stoletju prisilili centralno oblast v Pekingu, da je »odprla« tri glavna pristanišča: Ningbo, Hangzhou in Wenzhou.³¹ Kmalu je bilo v vsakem od njih mogoče najti konzulat, tuje banke, trgovske hiše in krščanski misijon. Ker je bila med državljansko vojno močno oporišče kuomintanške vlade, so jo komunisti po zmagi nad Kuomintangom načrtno zanemarjali. Med drugim so vsilili postavitev težke industrije, česar pa skromna naravna bogastva v pokrajini niso podpirala. Kljub temu je provinca vedno izstopala po številu zasebnih podjetij: oblast tudi med »kulturno revolucijo« ni uspela izbrisati vseh sledi kapitalizma (Hutchings 2000, 489). Prav iz južnega, bolj siromašnega dela province, se je ob koncu devetnajstega in začetku dvajsetega stoletja začela emigracija: najprej iz okraja Qingtian, pozneje pa tudi iz vasi na območju prefektуре Wenzhou (Wencheng in Rui'an).

30 Obalna provinca na jugovzhodu Kitajske je velika 101.000 kvadratnih kilometrov in šteje kar 44 milijonov prebivalcev. Glavno mesto je Hangzhou.

31 Ningbo je bil med prvimi petimi pristanišči, ki so jih s Sporazumom iz Nankinga (1842) odprli evropskim trgovcem. Leta 1895 so s Sporazumom iz Shimonosekija odprli Hangzhou, leta 1876 pa s Sporazumom iz Chefooja še pristanišče Wenzhou.

Karta št. 1: Provinca Zhejiang³²QINGTIAN – »VELIKO GORA, VELIKO LJUDI, MALO ZEMLJE!«³³

Okraj³⁴ Qingtian obsega 2.500 kvadratnih kilometrov, na katerih živi 487.000 prebivalcev. Upravno je del prefekture Lishui. Mesto se nahaja sredi hribovite

● ● ●

32 V: Thunø 1999 158.

33 Znan rek v Qingtianu, ki ponazarja naravne značilnosti območja. V izvirniku: *Shan duo, ren duo, di shao!*

34 Ljudska republika Kitajska je upravno razdeljena na province (*sheng*) in avtonomne regije (*zizhiqu*) ter mestne občine (*zixiashi*), ki so skupaj s posebnimi administrativnimi regijami (Hongkong, Macao) direktno pod upravo centralne oblasti v Pekingu. Province ali avtonomne regije se nadalje delijo na prefekture (*diqu*), okraje (*xian*), avtonomne okraje (*zizhixian*) in/ali mesta (*shi*). Okraj sestavljajo občine (*xiang*), občine narodnostnih manjšin (*minzuxiang*) ali kraji (*zhen*). Mestne občine in večja mesta se delijo na okrožja (*qu*) in okraje. V zadnjem času so mnoge okraje preimenovali v okrožja, četudi ne gre za urbano poselitev območja

pokrajine. Starejši del mesta je stisnjen na levem bregu reke Ou, novejši del pa raste na desnem bregu. Devetinosedeset odstotkov površin je hribovitih, kar onemogoča intenzivno kmetijsko obdelavo. Chen Murong (1990, 155–173) navede, da leta 1941 ni bilo dovolj hrane za preživetje, čeprav se je več kot osemdeset odstotkov prebivalstva ukvarjalo s kmetijstvom, in so jo morali uvažati od drugod. Za dodaten zaslužek je omejeno število prebivalcev že zelo zgodaj pričelo z rezbarjenjem bledeozelenega salovca (steatita), ki se nahaja v jugovzhodnem delu okraja, predvsem v občinah Shankou in Fengshan.³⁵

Mette Thunø (1999) je zbrala vrsto ustnih virov o prvih emigrantih iz Qingtiana. V 19. stoletju so nekateri med rezbarji pričeli s prodajanjem izdelkov v pristaniščih, ki so bila odprta za tujce (Wenzhou, Šanghaj, Nanking itd.), in v turističnih središčih, predvsem na gori Putuo.³⁶ Precejšnje zanimanje Evropejcev za kamnite izdelke, in visoke cene, ki so jih ti dosegali med tujci, naj bi prepričalo manjšo skupino trgovcev in rezbarjev, da so se leta 1893 v Vietnamu vkrcali na francoski parnik in odpluli proti Evropi (Chen Lite, v: Thunø 1999, 162). Nekaj prebivalcev Qingtiana je v tem času emigriralo v večja ruska mesta, kjer so trgovali s kamnitimi rezbarijami. Ko je v Rusiji prišlo do zasičenosti trga z omenjenimi izdelki, so nekateri nadaljevali pot z vlakom do Berlina (Ye, v: Thunø 1999, 163). Mnogi so v Franciji, na Nizozemskem in v Angliji ustvarili uspešna trgovska podjetja. Rezbarja Zhuja, na primer, je leta 1900 zaposlil angleški trgovec, že kmalu po tem pa je Zhuju uspelo odpreti lastno trgovinico v Londonu (Chen Murong 1990, 641); nek drug priseljenec iz Qingtiana pa je v Marseillesu odprl hotel za Kitajce in predstavništvo paroplovne družbe, ki je najemala kitajske mornarje (Chen Bin, v: Thunø 1999, 164). Ustna pričevanja (Thunø 1999, 163) navajajo, da je pred letom 1893 nekaj rezbarjev emigriralo tudi na druge kontinente.³⁷

Med že omenjenimi rekruti francoskih in angleških zaveznških sil naj bi bilo tudi 2.000 moških iz Qingtiana. Polovica je po vojni ostala v Evropi (Chen Murong 1990, 642). Dvajseta in trideseta leta 20. stoletja so čas največjega priseljavanja iz Qingtiana v Evropo. Različni viri navajajo, da je bilo v tem obdobju v različnih

(China: facts ... 2005, 11).

³⁵ Najzgodnejša rezbarija iz qingtianškega salovca izvira iz petega stoletja, od časa dinastije Yuan (1271–1368) pa se je uporabljal tudi za nakit in pečate. Dostopno na: http://www.chinaculture.org/gb/en_artqa/2003-09/24/content_38089.htm Pristop: 10. 10. 2006.

³⁶ Gora Putuo je ena med štirimi svetimi budističnimi gorami na Kitajskem. Nahaja se na otočku vzhodno od Ningboja v južnem Zhejiangu.

³⁷ O tem priča tudi najstarejši pisni vir o zgodnji emigraciji iz Qingtiana – nagrobnik na pokopališču v Shankovu: »Gospod Lin Maoxiang ... je bil že odrasel mož, ko si je zaželel iti na tuje in trgovati s svojimi izdelki ... V štirinajstem letu Guangxu (1888) je šel celo do Amerike in je v San Franciscu srečal spoštovanega kitajskega odposlanca, gospoda Fu Yunlonga ... Čez nekaj let je s svojima dvema sinovoma postopoma obiskal vseh pet kontinentov in vsi njegovi načrti so se uresničili« (Zhou, v: Thunø 1999, 163).

evropskih državah med 10.000 in 25.000 migrantov iz Qingtiana.³⁸ Kot poroča Chen Murong (1990, 642–643), se je do leta 1925 v Evropo izselilo od pet do deset odstotkov prebivalcev Qingtiana. V tem času postane priseljevanje bolj organizirano, saj se pričnejo oblikovati mreže izkušenih izseljencev, ki novim migrantom pomagajo pri nastanitvi in zaposlitvi. Ta proces, ki ga Thunø (1999, 166) imenuje »institucionalizacija migracij«, je omejil finančne stroške imigrantov, zmanjšal tveganja, povezana s priseljevanjem v Evropo ter tako omogočil neprekinjen tok priseljevanja. Glavna značilnost omenjenega procesa je nastanek bančnih hiš, ki so ponujale širok razpon uslug za prihodnje migrante – posojila, prošnje za pridobitev potnega lista, nakup vozovnic, paketno pošto in pogodbe z veletrgovci s poldragimi kamni. Ker migranti iz Qingtiana običajno niso bili premožni, so bili prisiljeni najemati posojila, če so želeli v Evropi financirati lastna podjetja. Dejavnost pogosto nelegalnih bančnih hiš, ki so poslovale predvsem v Šanghaju in Wenzhovu, se je v tem času izrazito razmahnila. Mnogi migranti so v Evropo prišli s posredovanjem nezakonitih migracijskih agencij kot slepi potniki na parnikih.

Prvi migranti iz Qingtiana so v Evropo pritegnili tudi sorodnike iz bližnjega ruralnega okraja Wencheng v sosednji prefekturi Wenzhou. Kot spremljevalec sorodnika iz Qingtiana naj bi prvi migrant iz Wenchenga odšel v Evropo leta 1905.³⁹ Temu so sledili še drugi, vendar nikoli v večjem številu. Med letoma 1911 in 1929 je iz omenjenega okraja emigriralo 469 oseb, vendar jih je za razliko od prebivalcev Qingtiana, ki so v veliki večini emigrirali v Evropo, iz Wenchenga skoraj 60 odstotkov emigriralo na Japonsko, le 30 odstotkov pa v Evropo.⁴⁰ Izseljevanje na Japonsko se je prenehalo, ko se je na Japonskem pričelo obdobje ekonomske recesije in je oblast prepovedala nadaljnje priseljevanje iz Kitajske ter pregnala že tam živeče kitajske delavce. Po katastrofalnem potresu Kanto⁴¹ leta 1923 so tolpe ekstremistov napadle kitajske delavce in jih vsaj tisoč ubile. Več kot polovica ubitih je izvirala iz Qingtiana in Wenzhova (Li 1999, 187). Ker je bilo izseljevanje

38 O točnem številu v evropskih ali lokalnih kitajskih popisih ni zanesljivih podatkov. Ustni viri navajajo med letoma 1925 in 1930 v Evropi kar 25.000 migrantov iz Qingtiana, leta 1935 pa 18.000 (Chen Lite, v: Thunø 1999: 165) oziroma 10.000, in sicer 3.000 v Franciji, 2.000 v Nemčiji, 1.000 na Nizozemskem, Avstriji in Italiji, 300 v Belgiji, Španiji in na Portugalskem ter peščica v Švici, skandinavskih državah ter vzhodni Evropi (Chen Bin, v: Thunø 1995, 165).

39 Zhang, v: Thunø 1999, 169.

40 Iz okraja Wencheng so med letoma 1910 in 1920 emigrirale na Japonsko 303 osebe (Wang, v: Li 1999, 187), iz celotne prefekture pa kar 5.000 oseb (Zhang, v: Li 1999, 187).

41 V potresu v regiji Kanto, ki vključuje tudi Tokio in Yokohamo, je 1. septembra 1923 umrlo 130.000 ljudi. V Tokiu je izgubilo streho nad glavo 70 odstotkov prebivalcev, v Yokohami pa kar 86. Dostopno na: <http://www.hku.hk/history/nakasendo/1923quake.htm> Pristop: 15. 10. 2006.

na Japonsko onemogočeno, so se mnogi migranti obrnili proti Evropi. Okoli leta 1939 je v Evropi tako živelo 196 oseb iz Wenchenga, deset let pozneje pa 419.⁴²

Podobno kot v Wenchengu naj bi tok emigracij iz urbanega okrožja Rui'an, prav tako v prefekturi Wenzhou, sprožili migranti iz Qingtiana z že vzpostavljenimi socialnimi mrežami v Šanghaju in Evropi (Poisson 2006b). Predvidevamo lahko, da so prebivalci okrožja Rui'an imeli neko védenje o emigraciji iz območij Qingtian in Wencheng. Že na začetku 20. stoletja naj bi migranti iz Qingtiana, ki so se vrnili iz Evrope in Japonske, kupili zemljo v občini Baimen.⁴³ Leta 1929 je devet oseb iz občine Li'ao odpotovalo proti Franciji, Italiji in Nizozemski. Izseljevanje je spodbudila huda suša. Tem je v poznejših letih sledilo več sto sovaščanov, ki so v Evropi trgovali predvsem s kitajsko bižuterijo. Ker je bil zaradi zgodnjih migrantov iz Qingtiana trg že zasičen, so bili njihovi zaslužki uborni in mnogo se jih je vrnilo domov. Iz občine Baimen so se prvi migranti izselili v Evropo šele med letoma 1934 in 1936. Viri poročajo o 120 migrantih, ki so se povečini ukvarjali s krošnjarstvom in prodajo bižuterije, in ki so se spopadali s podobnimi težavami kot migranti iz občine Li'ao (Thunø 1999, 171).

Ko je Japonska leta 1937 okupirala Kitajsko, so Japonci zaprli vse bančne hiše, s tem pa tudi skoraj ustavili izseljevanje s tega območja (Thunø 1999: 167). Med letoma 1945 in 1949 jih je nekaj zapustilo Kitajsko preko Hongkonga in Macaa, mnogi pa so sledili generalu Chiang Kai-sheku na Tajvan in pozneje emigrirali v ZDA (Christiansen 2003: 103). Med letoma 1950 in 1976 so lokalne oblasti v Qingtianu izdale le 367 izstopnih dovoljenj in tako zavrnilo večino prosilcev, ki so se želeli pridružiti svojim sorodnikom v Evropi (Chen Murong 1990, 644).

Izseljevanje se je v večjem obsegu nadaljevalo po sprejetju reform leta 1978. Med letoma 1979 in 1986 je bilo v okraju Qingtian izdanih 10.948 potnih listov. Leta 1987 je bilo po uradnih podatkih v Evropi 17.750 oz. 88,6 odstotka vseh izseljencev iz Qingtiana (Chen Murong 1990, 646). Migranti, ki so v Franciji, Italiji, Španiji in Belgiji pridobili dovoljenja za stalno prebivanje ali pa so postali naturalizirani državljani, so preko zakonskega določila o združitvi družin pritegnili v Evropo svoje sorodnike. Običajno so krili stroške potovanja, poiskali zaposlitev za nove migrante in jim pomagali pri urejanju viz in dovoljenj za prebivanje. Po podatkih Mreže izseljencev iz Qingtiana⁴⁴ je leta 2004 v Evropi prebivalo 184.860 izseljencev iz Qingtiana, kar je velika večina vseh izseljencev iz Qingtiana, razselje-

42 Zhang, v: Thunø 1999, 169.

43 Zhang, v: Thunø 1999, 171.

44 V kitajščini *Qingtian qiaowang*, dostopno na <http://www.qttw.com/index.asp> Pristop: 15. 5. 2006.

nih po svetu (87, 8 odstotka). Največ jih je v Španiji (45.000), sledi Italija (42.000), Francija, Nemčija, Avstrija in Nizozemska.⁴⁵

V poreformskem obdobju je prefektura Wenzhou postala eno izmed redkih območij, kjer so bile dovoljene tuje naložbe. To je sprožilo hiter ekonomski razvoj območja, ki je postal znan kot »wenzhovski model«. Poleg visokega deleža zasebnih podjetij so zanj značilne razširjene trgovske mreže, visoka delovna intenzivnost, nizka kapitalska intenzivnost, nizka mehanizacija produktivnih sil in kompetitivna solidarnost (Hu *et al.* 2004, 546; Tomba 1999, 281). Kot ugotavlja Li (1999, 184), se emigracijski tokovi z ekonomskim razvojem niso ustavili, temveč celo naraščajo. Tomba (1999, 290) predvideva, da je emigracija integralni del omenjenega modela, saj denarna nakazila in investicije učinkujejo kot spodbujevalnik wenzhovske ekonomije. Konec leta 1994 naj bi v Evropi živelo 165.000 emigrantov iz Wenzhova, od tega petindevetdeset odstotkov v Franciji, Italiji, na Nizozemskem in v Španiji (Li 1999, 183). Med največjimi skupnostmi sta pariška (Lai, Ma 2004, 48) in v osrednji Italiji (Firence, Prato; Tomba 1999, 289).

KONSTRUIRANJE LOKALNE IDENTITETE V NOvem OKOLJU

Kot smo pokazali v zgodovinskem prerezu emigracijskih tokov iz dveh sosednjih območij, sta bila procesa emigracije iz Qingtiana in Wenzhova vedno povezana in soodvisna. Kljub temu, da se je znotraj zhejiangške skupine govorilo o qingtianski in wenzhovski skupini že od leta 1930, ko se je v Evropo priselilo tudi znatnejše število migrantov iz Wenzhova, pa v tistem času še ne moremo govoriti o globlji delitvi ali o konstruiranju razločenih lokalnih identitet v priseljenem okolju.

Največkrat omenjena razlika med skupinama je lokalni govor oziroma dialekt, ki ga uporabljata. Kot trdi Lynn Pan (1994, 14), je bilo »razvrščanje glede na dialekt emigrantov prva in najbolj spontana reakcija kitajskih emigrantov v imigracijskih državah, poseben odnos do izvirnega območja izseljencev pa se je kazal v nastanku mrež dialektnih organizacij«. Qingtianski dialekt (*Qingtianhua*, kot tudi wenzhovski dialekt, *Wenzhouhua*) lahko uvrstimo v eno izmed podskupin dialekta/jezika Wu (*Wuyu*). Wu se uporablja v večjem delu province Zhejiang, v Shanghaiju in v manjšem delu provinc Anhui, Jiangxi in Fujian. Od leta 1990 naj bi ga uporabljalo kar 90 milijonov govorcev, kar ga glede na številčnost govorcev uvršča takoj za mandarinščino. Dialekta se uporabljata v primerih družbene interakcije s pripadniki iste skupine.

45 <http://www.qtw.com/index.asp> Pristop: 15. 5. 2006.

Jezik in dialekti sestavljajo fluiden in kompleksen svet distinkcij med družbenimi skupinami. Za mnoge kitajske migrante je znanje različnih dialektov način, kako si pridobijo status in vpliv znotraj skupin in med njimi. Razlika v dialektih se kaže na dva načina; na eni strani razdeli govorce v podskupine in ustvarja »dialektne skupine«, na drugi pa generira potrebo po prehajanju jezikovnih razlik – če želi migrant preživeti, pridobiti vpliv ali zaslužiti denar, se mora pogosto naučiti še kakšen dialekt. Govorci qingtianskega dialekta pogosto omenjajo lingvistične posebnosti svojega naravnega jezika in poudarjajo razlike med wenzhovskim in drugimi bližnjimi dialekti. Kot pravi mlada govorka qingtianskega dialekta:

»Naš jezik, Qingtianhua, je drugačen od wenzhovskega, je bolj trd. Je pa tudi drugačen od lishvejskega dialekta.⁴⁶ Ampak mi razumemo wenzhovski dialekt. Pred leti sem preživela mesec v Wenzhovu in sem na koncu že vse razumela. Nisem pa znala govoriti.«⁴⁷

Govorci qingtianskega dialekta se pogosto pohvalijo, da razumejo wenzhovski dialekt, hkrati pa dodajo, da je le redko tudi obratno – da govorci wenzhovskega dialekta praviloma ne razumejo qingtianskega. Morda se je prav zaradi tega, kot trdi Christiansen (2003, 17), ustvarila hierarhija med migranti iz južnega Zhejianga, kjer wenzhovski dialekt postaja vse pomembnejši v vrsti družbenih interakcij med večjimi zgostitvami kitajskih migrantov v južni Evropi.

Poleg dialekta je v središču reproduciranja lokalnih identitet tudi nocija o »domu« oziroma »rojstnem kraju« (*guxiang*). Kitajski koncept »guxiang«, ki ga Pieke (1999, 17) opredeljuje kot »neprekinjeno teritorialno povezavo«, omogoča zamišljanje deteritorializiranih skupnosti. Stafford (1999, 318) v svojem razmišljanju o kitajski navezanosti na dom in rojstni kraj ter vlogi obredov »ločitve in ponovne združitve« (*separation and reunion*) v majhni vasi Longtou v severovzhodni Kitajski ugotavlja, da konceptualizacija kraja (v relaciji z zamišljeno prihodnostjo, konstruirano sedanostjo in pozabljeno preteklostjo) ni omejena z dejansko zgodovino migracij, čeprav lahko ta delno vpliva na njeno oblikovanje. Konceptualizacija kraja je prej ena med strategijami preživetja v sedanosti in hkrati producent komunalne solidarnosti (*ibid.*). Resničnost in zamišljanje skupnosti se prepletata na svojski način. Za mnoge kitajske migrante se vez s Kitajsko ohranja preko povezav z njihovim domačim krajem; vez s Kitajsko pa je pravzaprav vez s tistimi ljudmi, ki delijo kraj izvora.

Razlike v dialektu in v krajih izvora so fluidne in prekrivajoče in jih ne smemo razumeti kot esencionalizirane kategorije primordialne narave, vendar ustvarjajo meje med pripadniki različnih skupin kitajskih migrantov. Kljub povedanemu te

⁴⁶ Dialekt glavnega mesta prefektуре Lishui.

⁴⁷ Pogovor z migrantko iz Qingtiana, Ljubljana, 15. 10. 2006.

razlike same niso bile dovolj za utrditev posebne lokalne identitete. Christiansen (2003, 100) meni, da je skupina iz Qingtiana utrdila svoj status posebne skupine (po njegovo: »sub-etnične« skupine) šele v zadnjih dveh desetletjih prejšnjega stoletja, in navaja štiri razloge, ki so to omogočili. Do (»sub-etnične«) segregacije pride, ko postane pripis za določeno skupino pomemben in institucionalizira razlike z namenom zaščite lastnine ali tekmovanja za vire ter ko vzpostavi strukturo organizacij, preko katerih komunicira z drugimi skupinami. Prav tako pomembno je tudi oblikovanje mita o ločenem izvoru.

Odločilnega pomena za formiranje qingtianske skupine je bila ustanovitev lastnih izseljenskih organizacij v različnih državah Evrope. Ustanavljanje lastnih organizacij je spodbudilo dejstvo, da je po letu 1978 število migrantov iz Qingtiana naraščalo. V Franciji, na primer, je Qingtiansko združenje nastalo potem, ko so v Združenju Kitajcev, živečih v Franciji, začeli prevladovati člani iz Wenzhova in so se pripadniki drugih skupin umaknili v lastna, novoustanovljena društva (Christiansen 2003, 106). Ko so leta 1996 v Parizu ustanovili Združenje qingtianskih rojakov v Evropi, so takole pojasnili svoj namen:

»Glavni namen Združenja qingtianskih rojakov v Evropi je združiti rojake qingtianskega izvora, promovirati nacionalno kitajsko kulturo, pomagati pri razvoju domačega kraja, razvijati prijateljstvo med narodi držav naselitve in domovino ter ekonomsko sodelovanje in trgovanje, spodbujati medsebojno pomoč in ljubezen, spoštovanje zakonov v državah naselitve in aktivno integracijo v lokalne družbe ter omogočiti prebivalcem Qingtiana uspešna podjetja, cvetoče družine in prosperiteto.«⁴⁸

Ustanovitev združenj, ki združujejo migrante iz Qingtiana, je zamajalo že dodobra vpeljane odnose med različnimi skupinami kitajskih migrantov v Evropi. Dogodek, o katerem poroča Christiansen (2003, 107), je jasen prikaz teh sprememb. Leta 1996 je bilo redno letno zborovanje Evropske federacije kitajskih organizacij v Parizu predstavljeno zaradi spora med kitajskimi migranti iz Zhejianga. V Parizu so se zato zbrali vsi vplivni voditelji wenzhovskih in qingtianskih organizacij v Evropi. Na tem zborovanju so enega med voditelji izzvali, naj prizna svoj kraj izvora. Voditelj, ki je tekoče govoril mandarinščino, kantonščino, šanghajski, qingtianski in wenzhovski dialekt, je na koncu moral priznati, da je iz Qingtiana.

Tovrsten razvoj dogodkov je ugajal tudi lokalnim izseljenskim institucijam v Qingtianu, ki so tako v Evropi dobile sogovornike. Pred tem so stike z migranti iz Qingtiana in Wenzhova v Evropi vzdrževale predvsem izseljenske organizacije iz Wenzhova. Ko so njihovi predstavniki obiskali evropska izseljenska združenja,

48 *Guandong Qiaoban*, guangdonški izseljenski časopis, 12. 3. 1996, v: Christiansen 2003, 100.

so se migranti iz Qingtiana počutili odrinjene na rob. K tem občutkom je pripomogel še hiter ekonomski razvoj Wenzhova po letu 1984, ko je mesto pridobilo status posebnega območja, kjer so bile dovoljene tuje investicije. Wenzhou, ki je bil vedno bolj uspešen kot Qingtian, je sedaj pridobil še na politični in administrativni moči. Ta je prebivalcem Wenzhova omogočila tudi lažjo pridobitev potnih listov, saj je lokalna oblast spodbujala izseljevanje. Število migrantov iz Wenzhova v Evropi je hitro naraščalo in v nekaterih državah naselitve tudi prehitelo število migrantov iz Qingtiana (Christiansen 2003, 106).

V nekaterih evropskih okoljih so takšne okoliščine pripeljale do oživitve starih predsodkov in stereotipov med prebivalci Qingtiana in Wenzhova oziroma med bolj ruralnim Qingtianom in urbanim Wenzhovom. Charles Archimbault (v: Christiansen 2003, 104) namreč navaja, da je med prebivalci Wenzhova veljalo, da so ljudje iz Qingtiana »kot klateži in da posedujejo le omejene intelektualne zmožnosti«. Bolj »sodobni« predsodki pa vključujejo tudi »pozornost vzbujajočo potrošnjo« (Li 1999) prebivalcev Wenzhova. Ti naj bi bili namreč bolj nagnjeni k zapravljanju:

»Ne bi rekla, da je med nami kakšna velika razlika. Res je, da znajo ljudje iz Wenzhova bolje zapravljati denar – imajo čudovite hiše, lepe obleke ... Da, ženske iz Wenzhova so bolj urejene in uporabljajo več ličil. No, pa zelo dobri so v poslu. Pa saj smo tudi mi, iz Qingtiana, dobri v poslu. Vendar so pri njih lastniki zelo mladi in imajo zelo dober občutek, kaj bo moderno v naslednjem obdobju.«⁴⁹

Zgornji citat omenja ženske iz Wenzhova, ki da prednjačijo po urejenosti in predvsem uporabi ličil. Vendar pa to ni nujno pozitivno – še posebej v bolj konzervativnih segmentih kitajske družbe. Yu Mingren, pisatelj iz Qingtiana, v svojem delu *Dekleta iz Qingtiana*⁵⁰ omenja, da je »velika razlika med temperamentom žensk iz Qingtiana in Wenzhova«. Pozneje v knjigi sicer žensk iz Wenzhova ne omenja več, vendar poudari, da so ženske iz Qingtiana »trpežne, marljive in večinoma čudovito majhne, skromne in spodobne. Njihova lepota prihaja iz pravičnijh gora in zlahtnih potokov Qingtiana«. Kljub temu, da ženske iz Wenzhova niso eksplicitno omenjene, lahko iz te hvalnice ženskam iz Qingtiana izpeljemo, da ženske iz Wenzhova predstavljajo drugi pol, torej nasprotje vrlinam opevanih rojakinj.

Tovrsten imaginarij poskuša prikazati člane neke skupine kot posebne in bistveno drugačne od drugih, četudi sosedskih skupin. Kot smo že povedali, so miti bistveni v izgradnji razločene identitete. Qingtian se v tovrstnih mitih iz revnega, goratega in nerodovitnega območja transformira v čaroben kraj, ki je

49 Pogovor z migrantko iz Qingtiana, Ljubljana, 5. 11. 2006.

50 Yu Mingren, v: Christiansen 2003, 111.

neizčrpen vir moči in vztrajnosti za njegove prebivalce, predvsem tiste, ki so ga zapustili in se razselili na vse štiri strani neba:

»Reka, bistra in čista, je negovala generacije in generacije prebivalcev Qingtiana; tekoča podnevi in ponoči prinaša upanje generacijam in generacijam prebivalcev Qingtiana. Reka Ou je njihova mati.«⁵¹

Mitski pa ni samo kraj izvora, temveč je mitska tudi emigracija iz tega kraja. V že omenjeni izjavi ob ustanovitvi Združenja qingtianskih rojakov v Evropi lahko v izjavi preberemo naslednjo razlago migracijskih tokov med Qingtianom in Evropo:

»Zgodovina naseljevanja prebivalcev Qingtiana v Evropi sega v sedemnajsto in osemnajsto stoletje. Zgodnji migranti so prepešali dolge razdalje, noseč na hrbtu qingtianski kamen. Prehodili so Sibirijo in izkusili silne stiske. Njihov duh, ki se je izoblikoval skozi muke, s katerimi so se srečevali, je postal vzor kitajskim migrantom po svetu.«⁵²

Zgoraj opisano so načini, kako skupina poskuša ohraniti in na novo definirati kolektivno identiteto. Manuel Castells (1997, 7) meni, da se lahko zlahka strinjamo, da so vse identitete skonstruirane, vprašanje pa je kako, iz česa, od koga in zakaj. Eden med možnimi odgovori je Christiansenov (2003, 112), ki med dejavniki, ki so pripeljali do oblikovanja razločene identitete, izpostavlja vlogo kitajskih elit (med migranti kot tudi v *guxiang*) in njihovo prizadevanje za doseg politične in ekonomske moči.

SKLEP

V članku sem skušala razjasniti zelo kompleksen zgodovinski razvoj priseljevanja iz Kitajske v Evropo in oblikovanja manjših skupnosti znotraj te migracije, ki se ji amorfnost reče »Kitajci v Evropi«. Kitajski migranti so namreč tako v znanstvenem kot tudi javnem diskurzu prepogosto prikazani kot izrazito homogena skupina, ki jo označuje primordijalna kulturna identiteta, temelječa na skupni »rasni« pripadnosti, tradiciji konfucionizma, zgodovini avtoritativnih režimov in čaščenju kulta prednikov. Imigracija v Evropo je potekala v zelo različnih zgodovinskih obdobjih, z različnimi motivi priseljevanja in znotraj različnih okvirov imigracijskih politik držav naselitve. Posledično se je v Evropi oblikovala množica kitajskih migrantskih skupnosti, ki jih je mogoče tako ali drugače razvrščati v kategorije, ta razlikovalni proces pa še vedno poteka.

51 Ma Zhuomin, v: Christiansen 2003, 109.

52 *Guandong Qiaobao* [guangdongški izseljenski časopis] (12. 3. 1996), v: Christiansen 2003, 100.

Posebej za skupnosti, ki temeljijo v qingtianskih migracijah, in so stare že vsaj stoletje, velja, da so tudi v migraciji ohranili močan in funkcionalen konstrukt o svoji izvorni lokalni identiteti, kar utemeljujejo s svojim posebnim dialektom in lojalnostjo rodnemu kraju oziroma kraju izvirne migracije. Dejstvo, da se ta identitetna samopredstava v veliki meri oblikuje *vis-à-vis* morda bolj vplivne wenzhowske skupine, ter dejstvo, da gre za skupini, ki sta si sorodni in v geografskem smislu izvirno sosednji, sta v procesu oblikovanja teh identitetnih izrek posebej pomenljivi za preučevanje etničnih in kulturnih razlikovanj in njihovega družbenega funkcioniranja.

VIRI IN LITERATURA:

- ARCHAIMBAULT, Charles (1952). En marge du quartier chinois de Paris, *Bulletin de la Société des Études Indochinoises* 28, 3, 275–294.
- BAKER, Hugh D. R. (1994). Branches All Over: The Hong Kong chinese in the United Kingdom. V: Ronald Skeldon (ur.), *Reluctant Exiles? Migration from Hong Kong and the New Overseas Chinese*. Armonk: M. E. Sharp, 291–307.
- BENTON, Gregor in Terence Edmund GOMEZ (2001). *Chinatown and transnationalism: Ethnic Chinese in Europe and Southeast Asia*. Canberra: Center for the study of the Southern Chinese diaspora, The Australian National University.
- CECCAGNO, Antonella (2003). New Chinese migrants in Italy. *International Migration* 41, 3. Oxford: Blackwell Publishing Ltd., 188–207.
- CHAN, Kam Wing (1999). Internal Migration in China: A dualistic approach. V: Frank N. Pieke in Mallee Hein (ur.), *Internal and international migration: Chinese perspectives*. Surrey: Curzon Press, 49–73.
- CHEN, Murong (1990). *Qingtian Xianzhi* [Anali okraja Qingtian]. Hangzhou: Zhejiang Renmin Chubanshe.
- China: facts and figures (2005). Beijing: New star publishers.
- CHRISTIANSEN, Flemming (2003). *Chinatown, Europe: An exploration of overseas Chinese identity in the 1990s*. London, New York: Routledge Curzon.
- CRISSMANN, Lawrence W. (1967). The Segmentary Structure of Urban Overseas Chinese Communities. *Man* 2, 2, 185–204.
- DE TINGUY, Anne (1998). Chinese Immigration to Russia: A Variation on an Old Theme. V: Gregor Benton in Frank N. Peke (ur.), *Chinese in Europe*. London: Macmillan Press Ltd., 301–319.
- Fifty-five dead in port lorry. BBC News, 19. 6. 2001. Dostopno na: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/796791.stm, 16. 10. 2005.
- GAO, Yun (2004). *Chinese migrants and forced labour in Europe*. Geneva: International Labour Office.
- HU, Dinghuan *et al.* (2004). From inferior to superior products: an inquiry into the Wenzhou model of industrial development in China. Dostopno na: <http://www.ids.ac.uk/ids/global/AsianDriverpdfs/TSSCIENCE.PDF>, 22. 10. 2006.

- HUTCHINGS, Graham (2001). *Modern China: A Companion to a Rising Power*. London: Penguin Books.
- International Organization for Migration (1998). Chinese Immigrants in Central and Eastern Europe: The Case of the Czech Republic, Hungary, and Romania. V: Gregor Benton in Frank N. Pieke (ur.), *Chinese in Europe*. London: Macmillan Press Ltd., 320–380.
- LACZKO, Frank (2003a). Europe Attracts More Migrants from China. Dostopno na: <http://www.migrationinformation.org/feature/display.cfm?ID=144>, 12. 2. 2004.
- LACZKO, Frank (2003b). Understanding Migration between China and Europe. V: *International Migration* 41, 3. Oxford: Blackwell Publishing Ltd., 5–19.
- LAI, H. Mark in John MA (2004). The Wenzhounese Community in New York City. V: *Chinese America: History and Perspectives*, 43–55.
- LARIN, Alexander G. (1998). Chinese in Russia: A Historical Perspective. V: Gregor Benton in Frank N. Pieke (ur.), *Chinese in Europe*. London: Macmillan Press Ltd., 281–320.
- LI, Minghuan (1999). »To get rich quickly in Europe!« Reflections on migration motivation in Wenzhou. V: Frank N. Pieke in Mallee Hein (ur.), *Internal and international migration: Chinese perspectives*. Surrey: Curzon Press, 181–199.
- LI, Minghuan (2002). A group in Transition: Chinese Students and Scholars in the Netherlands. V: Igor Saveliiev in Pal Nyiri (ur.), *Globalizing chinese migration: Trends in Europe and Asia*. Aldershot: Ashgate Publishings, 173–189.
- LIVE YU SION (1994). *Chinois de France: In siecle de presences de 1900 a nos jours*. Paris: Editions Memoire Collective.
- LIVE YU SION (1998). The Chinese Community in France: Immigration, Economic Activity, Cultural Organization and Representations. V: Gregor Benton in Frank N. Pieke (ur.), *Chinese in Europe*. London: Macmillan Press Ltd., 96–124.
- NYIRI, Pal (2002a). From Class Enemies to Patriots: Overseas Chinese and Emigration Policy and Discourse in the PRC. V: Igor Saveliiev in Pal Nyiri (ur.), *Globalizing chinese migration: Trends in Europe and Asia*. Aldershot: Ashgate Publishings, 208–241.
- NYIRI, Pal (2002b). Globalising Chinese Migration: New Spaces, New Meanings. *Migracijske in etničke teme* Vol. 18, 1, 23–39.

- NYIRI, Pal (2003). Chinese Migration to Eastern Europe. *International Migration* 41, 3. Oxford: Blackwell Publishing Ltd., 239–263.
- PAN, Lynn (1999). *The Encyclopedia of the Chinese Overseas*. Cambridge, Massachusetts: Cambridge University Press.
- PARKER, David (1998). Chinese People in Britain: Histories, Futures and Identities. V: Igor Saveliev in Pal Nyiri (ur.), *Globalizing chinese migration: Trends in Europe and Asia*. Aldershot: Ashgate Publishings, 67–97.
- PAUL Marc (2002). The *Dongbei*: The New Chinese Immigration in Paris. V: Igor Saveliev in Pal Nyiri (ur.), *Globalizing chinese migration: Trends in Europe and Asia*. Aldershot: Ashgate Publishings, 120–129.
- PIEKE, Frank. N. in Gregor BENTON (1992). The Chinese in the Netherlands. V: Gregor Benton in Frank N. Pieke (ur.), *Chinese in Europe*. London: Macmillan Press Ltd., 1–20.
- PIEKE, Frank N. (2002). Recent trends in Chinese Migration to Europe: Fujianese Migration in Perspective. *IOM Migration research series*. Geneva: IOM.
- PIEKE, Frank N. *et al.* (2004). *Transnational Chinese: Fujianese migrants in Europe*. Stanford : Stanford University Press.
- POISSON, Veronique (2006a). When does a willage become a qiaoxiang? (3)
Dostopno na:
<http://ny.xmu.edu.cn/en/ShowArticle.asp?ArticleID=2191>, 15. 11. 2006.
- POISSON, Veronique (2006b). When does a willage become a qiaoxiang? (4)
Dostopno na:
<http://ny.xmu.edu.cn/en/ShowArticle.asp?ArticleID=2192>, 15. 11. 2006.
- SAJE, Mitja (1999). Deng Xiaoping in njegov vpliv na politiko ter reforme sodobne Kitajske. *Azijske in afriške študije* 3, 1–2. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, 51–75.
- SIMSOVA, S. in W. CHIN (1982). *Library Needs of Chinese in London*. London: Polytechnic of North London, School of Librarianship and Information Studies.
- SKELDON, Ronald (1996). Migration from China. *Journal of International Affairs* Vol. 49, 2, 434–461.
- SKELDON, Ronald (2004). China: From Exceptional Case to Global Participant. Migration Information Source. Dostopno na: <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?ID=219>, 15. 6. 2005.

- STAFFORD, Charles (1999). Separation, reunion and the Chinese attachment to place. V: Frank N. Pieke in Mallee Hein (ur.), *Internal and international migration: Chinese perspectives*. Surrey: Curzon Press, 315–330.
- STEWART, Watt (1970). *Chinese Bondage in Peru: A History of the Chinese Coolie in Peru 1849–1874*. Westport: Greenwood Press.
- SUMMESKILL, Michael (1982). *China on the Western front: Britain's Chinese Work Force in the First World War*. Summerskil, M. (samozaložba).
- ŠUMI, Irena (2000). *Kultura, etničnost, mejnost: konstrukcije različnosti v antropološki presoji*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- TAN, Chee Beng (2003). People of Chinese Descent: Language, Nationality and Identity. V: Ling-chi Wang in Wang Gungwu (ur.), *The Chinese diaspora* Vol. I. Singapore: Eastern Universities Press, 38–63.
- TEIXEIRA, Anna (1998). Entrepreneurs of the Chinese Community in Portugal. V: Gregor Benton in Frank N. Pieke (ur.), *Chinese in Europe*. London: Macmillan Press Ltd, 238–260.
- THUNØ, Mette (1999). Moving stones from China to Europe: The dynamics of emigration from Zhejiang to Europe. V: Frank N. Pieke in Mallee Hein (ur.), *Internal and international migration: Chinese perspectives*. Surrey: Curzon Press, 159–180.
- Tide kills 18 cockle pickers. BBC News, 6. 2. 2004. Dostopno na: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/england/lancashire/3464203.stm, 15. 10. 2006.
- TOMBA, Luigi (1999). Exporting the »Wenzhou model« to Beijing and Florence. V: Frank N. Pieke in Mallee Hein (ur.), *Internal and international migration: Chinese perspectives*. Surrey: Curzon Press, 280–294.
- WALLER, Philip (1985). The Chinese. *History today*, 8–14.
- XIANG, Biao (2003). Emigration From China: A Sending Country Perspective. *International Migration* Vol. 41, 3. Oxford: Blackwell Publishings, 21–47.
- ZHANG, Sheldon in Ko-lin CHIN (2002). Enter the Dragon: Inside Chinese Smuggling Organizations. *Criminology* 40, 4, 73–768.

